

В І Д Г У К

офіційного опонента, – *Атаманчука Петра Сергійовича*,
доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри
методики викладання фізики і дисциплін технологічної освітньої галузі
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, –
про дисертацію *Опачко Магдалини Василівни* «Теоретико-методичні засади
підготовки майбутніх учителів фізики з дидактичного менеджменту»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Судячи зі змісту наданої на дисертаційний твір анотації та списку наукових публікацій дисертанта, – *Опачко Магдалини Василівни*, – (монографії, навчальні посібники, навчальні програми, публікації, дисертація, автореферат, проекти та ін.; основних – 94 одиниці) можемо одразу ж скласти уявлення про масштабність унікального дослідження, спрямованого на розв'язання важливої педагогічної проблеми, – **забезпечення дидактичного менеджменту якості підготовки майбутніх учителів фізики**, – визначальними наслідками якої мають стати: **педагогічна інтеграція в навчання і становленні майбутнього фахівця, його професійна мобільність та конкурентоспроможність на вітчизняних і європейських ринках праці**.

Актуальність оригінального авторського дослідження, крім ознак вказаних дисертантом, визначається ще й тим, що в роботі на доказовому науковому рівні вибудовується дидактична модель формування готовності майбутнього учителя фізики до застосування інтегрованих знань як важливого показника його компетентнісного та світоглядного становлення: **показника сформованості власного педагогічного кредо**.

Хочу наголосити й на тому, що **актуальність** дисертаційного дослідження Магдалини Василівни вагомо підтверджується спектром цитувань її робіт: досить задати ключові слова «**Дидактичний менеджмент**», наприклад, в пошуковій системі **Google**.

Однак, пропоную Вашій увазі власну версію аналітичних оцінок дисертаційного дослідження у відповідності з його структурою і змістом.

У *вступі* досить переконливо розкрито актуальність і доцільність дисертаційного дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету та завдання, обґрунтовано методологічні засади, висвітлено наукову новизну та практичне значення дисертаційної роботи, подано відомості про впровадження та апробацію результатів дослідження, висвітлено зв'язок напрямку досліджень з науковими програмами, планами та темами, систематизовано висновки про впровадження результатів.

У цій частині змістових викладок (поданих в авторефераті та в дисертації) опоненту особливо імponує сентенція дисертанта про те, що *«...у форматі гуманістичної парадигми, яка суттєво доповнює уявлення про лінійність педагогічного процесу нелінійними представленнями – управління навчанням розглядається як складний процес, що враховує неоднорідність навчального середовища та неоднозначність дидактичної взаємодії»*.

Що ж до нібито вірного твердження дисертанта, – *«...завдання вчителя – управляти діяльністю учнів таким чином, щоб забезпечити результат у вигляді знань, умінь і навичок, відображених у змісті освіти (освітніх стандартах, навчальних програмах)»* [дисертація, с. 56-57], – категорично не погоджуюсь у тій його частині, де категорію **«Знання»** ототожнюють з рівнями обізнаності (досвіду, компетентності, світогляду): **«Уміннями», «Навичками» тощо**.

Тому – водночас запитання і зауваження:

1. Чи справді автор не вбачає необхідності в розмежуванні родових і видових понять (знання – родове поняття; заучування, наслідування, розуміння головного, уміння, навичка, переконання, звичка тощо – видові поняття; про знання (компетентність, досвід, світогляд) можна судити тільки внаслідок дій суб'єкта в реальних умовах (наприклад: розрахунок шунта, наукове окреслення меж застосування того чи іншого фізичного закону, написання фізичного твору, проектування моделі гідротарана, розробка сценарію тижня цікавої фізики, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків у фізичних явищах і процесах тощо)?

2. В наступних викладках автор дисертації та автореферату практично не «експлуатує» ЗУН-ів (знання, уміння, навички – в рядопокладному поєднанні). То, можливо, варто було б визнати хибність первинної установки про таке поєднання і підтвердити, що помічений вектор аж ніяк не міг бути визначальним у траєкторіях дослідження?

3. У змісті автореферату варто було б більш чітко окреслити зв'язок між моделями управління та їх втіленням у підготовці вчителя з дидактичного менеджменту

У першому розділі, – «Методологічні засади підготовки майбутніх учителів фізики у контексті проблеми дидактичного менеджменту», – здійснено досить вдалий філософсько-методологічний аналіз поняття «дидактичний менеджмент», простежено його генезис і становлення, розкрито методологічні підходи у розв'язанні проблем управління у контексті системи «вчитель – учні», проаналізовано методологічні засади управління у розумінні сутності «засвоєння знань» як провідного механізму і мети управління, розкрито методологічні засади засвоєння знань з фізики, визначено етимологію поняття дидактичного менеджменту у площині професійної діяльності і підготовки вчителя фізики, відтворено еволюцію поняття «управління» у дидактиці фізики.

Ці уявлення покладено в основу створення узагальненої моделі управління навчанням, що надало автору можливість (в залежності від змістового наповнення елементів моделі) обґрунтувати доцільність виділення моделей управління навчанням за окремими ознаками:

1) об'єкт управління (який визначається цілями навчання: знання; мотивація; творчість);

2) характер взаємодії;

3) переважajúчий стиль спілкування.

У першому випадку виокремлено три великі групи моделей управління: психолого-дидактичну (управління засвоєнням знань), соціодидактичну (управління мотивацією), евристико-дидактичну (управління творчістю). У другому випадку виокремлено моделі управління типу: підпорядкування,

співпраці, співтворчості. У третьому виокремлено: монологічну, діалогічну, адаптивну моделі управління.

Схвально оцінюючи концептуальну стратегію щодо формування педагогічного кредо майбутнього вчителя фізики в цілому, хочу, однак, зауважити:

1. У цьому розділі, виконавцю варто було б прихильніше поставитись до можливості розробки і використання освітнього прогнозу як важливої передумови якісного навчання майбутнього фахівця.

Орієнтуючись, до прикладу, на основні компоненти процесу навчання, – операціональний, змістовий, мотиваційний, – виділені і обгрунтовані відомимим українським дидактом – Валентиною Федорівною Паламарчук, легко прогнозуються (за часовою ознакою, окресленою науковцем: минуле, теперішнє, майбутнє) такі результати навчально-пізнавальної діяльності індивіда як навичка, уміння, переконання, що вдовільняє умові забезпечення дієвого менеджменту в підготовці майбутнього учителя фізики.

2. В п. 1.3 розділу подано порівняльну характеристику діяльності вчителя і менеджера у контексті аналізу: професіограм менеджера і педагога (табл. 1.1), типової поведінки у професійній діяльності (табл. 1.2), змістового наповнення цілей спілкування менеджера і педагога (табл. 1.3). Варто було і в висновках до розділу, і в авторефераті відобразити результати порівнянь, і головне, показати, як формуються якості педагога-менеджера у системі підготовки майбутнього вчителя з дидактичного менеджменту.

3. У загальних висновках до першого розділу зазначається (с.143): «Під “дидактичним менеджментом” ми розуміємо галузь педагогічного менеджменту, що розробляє теорію і практику управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів і ґрунтується на поєднанні різних аспектів управлінської діяльності: менеджменту як процесу, як форми реалізації управлінських функцій, як складової професійної діяльності педагогів-менеджерів і як мистецтво управління (що за сутністю подібне до

методичної майстерності). Не зовсім зрозуміло, що має на увазі автор, порівнюючи «...мистецтво управління» з «методичною майстерністю)»...

У другому розділі, – «Концептуальні засади розробки проблеми підготовки вчителя з дидактичного менеджменту», – який фактично є ключовим щодо окреслення концептуальних ліній інноваційного науково-дослідницького пошуку дисертанта, проаналізовані, сформульовані, розроблені та впорядковані теоретико-методологічні основи навчання фізики майбутніх учителів фізики з дидактичного менеджменту, які ґрунтуються на методології компетентнісного, системного, інтегративного, особистісно-діяльнісного, культурологічного, праксеологічного підходів.

У змістових викладках цього розділу відчувається діалектика древньої педагогічної мудрості: *«Скажи мені – і я забуду; покажи мені – і я запам'ятаю; залучи мене – і я навчусь»*. Головна ідея цього висловлювання, – *«залучи мене»*, – підсилюється результатами глибоких авторських роздумів та психолого-педагогічних досліджень, у яких доведено: *тільки те, що пройшло через власну моторну чи мисленнєву діяльність формує на раціонально-почуттєвому рівні певний досвід індивіда, тобто знання* (досвід, компетентність, світогляд).

Зрозуміло, що **залучення** суб'єкта до активної навчально-пізнавальної діяльності є основою переходу на пошуково-креативні технології дієвого, «бездефектного» і результативного навчання майбутніх учителів фізики.

Вважаю, що саме внаслідок таких підходів дисертанту вдалося створити та блискуче обґрунтувати **моделі**: *змісту підготовки майбутніх учителів фізики з дидактичного менеджменту* (автореферат – рис.1; дисертація – рис. 2.2) та *процесу підготовки майбутніх учителів фізики з дидактичного менеджменту* (автореферат – рис. 2; дисертація – рис. 2.3).

І хоча зміст 2-го розділу, в цілому, заслуговує високих схвальних оцінок, проте, на думку опонента, тут все-таки варто зауважити наступне:

1. У презентаційному поданні матеріалу бажано орієнтуватися на закон *«психологічної семірки»* (інформація може оптимально сприйматися

суб'єктом в діапазоні 7 ± 2 смислових одиниць (нових понять) і, краще, «—» ніж «+», тобто: 5, а не 9), уникаючи інформативної надлишковості (множинності).

Рецензовані вище моделі, як і модель готовності студентів – майбутніх учителів фізики з дидактичного менеджменту (автореферат – рис. 3; дисертація – рис. 5.1), інформативно децю переобтяжені.

2. Будь-яка модель, а, особливо, – управлінська з фізики, мала б уписуватися в трьохелементну структуру: глобальна мета фізичної освіти (як засвоєння наукових і прикладних основ фізики на рівнях інтелектуального, світоглядного і соціально-культурного збагачення особистості) → план (стандарти фізичної освіти в аспектах змісту і навчального середовища) → управління (гарантоване досягнення прогнозованого результату). Звісно, що окреслені орієнтири Магдалина Василівна могла б сприйняти і як побажання на майбутнє: популяризувати свій науковий доробок у доступних технологічних версіях.

Третій розділ дисертаційної роботи, – «Система підготовки майбутнього вчителя фізики з дидактичного менеджменту», – презентує систему підготовки як сукупність теоретичного і практичного компонент, єдність реалізації яких забезпечує результат у вигляді готовності майбутніх учителів фізики з дидактичного менеджменту. Теоретична складова системи підготовки охоплює знання про сутність дидактичного менеджменту як системи управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів; його структуру і зміст, закономірності і принципи, врахування й опора на які забезпечують цілісність і повноту формування складових готовності з дидактичного менеджменту.

До безумовних наукових досягнень дисертанта, відображених у 3-му розділі, відношу наступні його погляди:

Моделювання середовища і взаємодії як компонент дидактичного менеджменту спрямоване на активізацію професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога через:

1) усвідомлення закономірності взаємозв'язку особистості і середовища, а саме: усвідомлення майбутнім учителем причетності до створення інформаційного, комунікативного, продуктивного освітнього середовища, комфортного для інтелектуального, емоційного, особистісного розвитку учнів;

2) розуміння важливості й особистісної причетності до вибору і конструювання ситуацій взаємодії (дидактичних, соціальних, психологічних, управлінських, організаційних), сукупність яких творить цілісну дидактичну взаємодію і визначає модель управління навчанням за певним типом (психодидактичним, соціодидактичним, евристико-дидактичним); 3) рефлексію і самоменеджмент: усвідомлення майбутніми вчителями фізики потреби у самовдосконаленні і саморозвитку.

Діагностування у навчанні як компонент дидактичного менеджменту забезпечується через:

1) з'ясування стану дидактичного середовища (зовнішні і внутрішні умови);

2) визначення рівнів засвоєння знань (зокрема, успішності у навчанні за допомогою тестових завдань, що розробляються студентами самостійно);

3) визначення управлінсько-педагогічного потенціалу середовища і взаємодії на основі: а) використання студентами запропонованої класифікації моделей взаємодії; б) практичного освоєння поняття «когнітивного стилю учнів» на основі запропонованої класифікації когнітивних стилів та узагальнення і систематизації їх проявів у типових ситуаціях взаємодії; в) стимулювання розвитку творчих здібностей учнів, обдарованості, креативності;

4) самодіагностику і самоменеджмент.

Як недолік 3-го розділу:

1. У загальних висновках до третього розділу варто було конкретизувати реалізацію компоненту дидактичного менеджменту – проектування методичної системи, аналогічно до того, як це представлено у відношенні до інших компонент.

У четвертому розділі, – «Організаційно-методичні засади формування готовності майбутнього вчителя фізики з дидактичного менеджменту», – на основі конкретно-наукових підходів (контекстний (активний), діяльнісний, професійно-особистісного розвитку, праксеологічний) розкрито сутність моделювання підготовки і діяльності майбутнього вчителя фізики із засвоєння змісту дидактичного менеджменту; охарактеризовано зміст, структуру і принципи підготовки.

Безсумнівним здобутком дисертанта в аспекті реалізації змісту дидактичного менеджменту є розробка власної системи управління навчально-пізнавальною діяльністю індивіда. Етапи створення системи управління відповідають структурі виокремлених інформаційно-діяльнісних модулів.

Засвоєння змісту дидактичного менеджменту здійснюється в рамках кредитно-модульної системи організації навчання, що передбачало розробку експериментальної модульної програми курсу «Педагогічна майстерність з основами дидактичного менеджменту». Програма включає два змістових модулі («Основи педагогічної майстерності» та «Дидактичний менеджмент у методичній майстерності вчителя»).

Зауваження:

1. У четвертому розділі представлено: авторську класифікацію методів організації та методів управління; авторську класифікацію моделей (рівнів взаємодії); розробку поняття “когнітивного стилю учнів”, або стилю навчання; зміст дидактичного менеджменту у розвитку творчих здібностей учнів. У авторефераті ці факти представлено побіжно, хоча це вартувало бути включеним у наукову новизну, під рубриками «вперше...» і «подальшого розвитку...» або, принаймні, вартувало представити їх більш деталізовано. Окрім того, в авторефераті побіжно згадується розробка лабораторних робіт з дидактичного менеджменту, що також заслуговує на рубрику «подальшого розвитку...».

П'ятий розділ, – «Експериментальне дослідження готовності студентів - майбутніх учителів фізики з дидактичного менеджменту», –

відображення багатопланового експериментального дослідження. Результати експерименту, на основі математичної статистики й експертизи, підтверджують ефективність запропонованої методичної системи навчання.

Подано результати апробації системи підготовки студентів з дидактичного менеджменту (або управління навчанням фізики), доведено її ефективність.

Застереження:

1. Можливо не варто було детально представляти роботу з пошуку критеріїв оцінки сформованості рівнів готовності з дидактичного менеджменту. Зрозумілим є бажання автора показати скрупульозну роботу над критеріями і показниками готовності, але це утруднює сприйняття головного, відволікає увагу і перенасичує зайвою інформацією, яка зрештою, може бути подана у форматі «проаналізовано», «узагальнено» тощо.

Як висновки до розділів, так і «Висновки» чітко відображають якість і значущість отриманих дисертантом результатів, їхню новизну та зорієнтованість на майбутні розробки.

Додатки органічно пов'язані зі змістом роботи, доповнюють та розширюють її.

Загальні зауваження:

1. У тексті дисертації зустрічається неузгодженість понять, а саме, уживаються поняття, які у зв'язку із набранням чинності нових Законів України «Про вищу освіту» (2014 р.) та «Про освіту» (2017 р.), зазнали термінологічних змін, наприклад, «вищий навчальний заклад» замінено на «заклад вищої освіти», «навчально-виховний процес» – на «освітній процес» тощо.

2. У дисертації трапляються недоліки, огріхи і розбіжності. Наприклад, у висновках до другого розділу йдеться про «компетентність з дидактичного менеджменту як готовність до здійснення управління навчанням», а у розділі п'ятому показано, що готовність з дидактичного менеджменту – це володіння компетентностями, що є складовими компонентами компетентності дидактичного менеджменту.

На завершення хочу відзначити, що значна частина висловлених зауважень і пропозицій опонента швидше стосується наступних перспектив масштабного дослідження, аніж недоліків його роботи. В цілому, унікальна і рідкісна, дисертаційна робота виконана з дотриманням усіх нормативних вимог. Стиль викладу матеріалу є науковим, досить критичним і коректним.

Зміст **автореферату** відповідає змісту дисертації, є стислим, відображає суть і результати дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації вичерпно викладені в опублікованих працях. За характером фактичного матеріалу, ступенем його якісного і кількісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження для педагогічної науки і практики, обґрунтованості висновків можна зробити висновок, що дисертація **Опачко Магдалини Василівни** на тему «**Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізики з дидактичного менеджменту**» – завершена фундаментальна наукова праця, що має безсумнівне теоретичне та практичне значення для теорії і методики професійної освіти, відповідає нормативним вимогам до докторських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

П.С. Атаманчук

Атаманчук П.С. Засвідчую

Статистично-методичного відділу *Боднар І.Є.*